

SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY, INC.
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМ. ШЕВЧЕНКА В ЗДА
302-304 WEST 13TH STREET, NEW YORK 14, N.Y.

PAPERS ДОПОВІДІ

Ч. 1.
No. 1.

Д-р Данило Богачевський
ПРОБЛЕМИ НАШОЇ НАУКИ НА ЕМІГРАЦІЇ

Daniel Bohachevsky, J.U.Dr.

Problems of Ukrainian Learning Abroad

Проф. д-р Василь Лев
ФОЛКЛОРНИЙ МАТЕРІЯЛ У "РУСАЛЦІ ДНІСТРОВІЙ"

Prof. Vasyl Lew, Ph.D.

Folklore in the Almanac "Rusalka Dnistrova"

ОСЕРЕДОК ПРАЦІ НТШ, ФІЛЯДЕЛЬФІЯ
Shevchenko Scientific Society Study Center
Philadelphia, Pa

1 9 5 8

Поручили для публікації 28. серпня 1958 р.
проф. д-р Григор Лужницький, дійсний член НТШ
дир. Володимир Дорошенко, дійсний член НТШ

Редактор
Роман Кобринський

This paper may be reproduced,
provided the source is cited.

Ціна
50 центів

В і д Р е д а к ц і ї

Випускаючи цей перший зшиток "Доповідей", Управа Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА започатковує нову серію публікацій, яка має на цілі дати нашим діяльним членам, зокрема молодій генерації, можливість публікувати доповіді, які вони зачитали по Секціях або Осередках Праці НТШ.

Ініціативу до цього рода публікацій дав п. Голова "Осередку Праці НТШ" у Філадельфії, д-р Данило Богачевський. Із цього "Осередку" видаємо теж два перші зшитки "Доповідей".

На своєму засіданні в дні 12 липня 1958 р. Управа Наукового Товариства ім. Шевченка в ЗДА - з признанням та широкую подякою - прийняла до відома цю ініціативу д-ра Д. Богачевського та окремою ухвалою поширила її на цілий терен НТШ в ЗДА.

Цю серію публікацій видаємо офсетом у формі машинопису, сподіючись, що це видання в більшій частині само себе оплачуватиме. "Доповіді" є внутрішніми публікаціями НТШ в ЗДА та будуть видавані українською або англійською мовами. Пересічний розмір одної доповіді матиме 16 сторінок машинопису.

Наукову вартість кожної доповіді, відданої до публікації, оцінюють перед її виданням, два дійсні члени "Осередку Праці НТШ", з рамені відносної Секції. Їхні імена будуть подані в кожному зшитку "Доповідей". Якщо в "Осередку" немає відповідних дійсних членів НТШ, тоді Видія "Осередку" запрошує до оцінки - згідно з постановами повищої ухвали Управи НТШ - директора даної Секції або його заступника.

Щоби наукова праця наших членів сповняла своє завдання, вона мусить мати за поруку, що не пропадає безслідно. Публікуючи ці доповіді, ми бажаємо тим самим утривалити їх для майбутності та оживити наукову діяльність наших членів та молодших наших дослідників. Поширюючи це видання серед наших членів ми хочемо встановити духовий зв'язок між поодинокими "Осередками Праці НТШ" та всім членством в ЗДА.

Вкінці бажаємо цим видавництвом дати Секціям НТШ матеріали, з яких вони зможуть вибрати найцінніші праці та видати їх друком у "Записках" чи "Просідінгс" НТШ, можливо й у поширеній формі.

Всі доповіді, зачитані по поодиноким "Осередках" та поручені до публікації, видаємо в Нью Йорку, щоб цему видавництву, яке розсилає не лише всім членам НТШ в ЗДА, але також важнішим дослідчим установам Слов'янознавства в Америці, надати однозгідну форму та одноцілу редакцію.

Д-р Данило Богачевський

ПРОБЛЕМИ НАШОЇ НАУКИ НА ЕМІГРАЦІЇ *)

Мотто:

Lesen ohne Liebe, Wissen ohne
Ehrfurcht, Bildung ohne Herz
ist eine der schlimmsten Sün-
den gegen den Geist.

Hermann Hesse

Доля присудила важкий шлях нашій науці.

Коли державні народи й уряди опікуються своєю наукою як найбільш старанно, створюють їй усі дані для її всестороннього розвитку, то наша наука не то що не втішалася ніколи державною опікою, але навпаки, майже всі уряди держав, в яких нам судилося проживати, кидали нашій науці всякі можливі колоди перед ноги та старалися і стараються всіми силами не допустити до її розвитку. Одначе тої загальної правди, яку так гарно висловив Тарас Шевченко "Не скає душі живої і слова живого", не може заперечити жадна людська сила. А наша наука має ту велитенську життєву силу. Вона користується кожною найменшою нагодою і пробивається назверх, де тільки це є можливе. Одним із найбільших її осягів - це створення Наукового Товариства ім. Шевченка, установи, яка щораз то більше закріплює своє місце в світі.

Приходить може найважча для нашої науки доба: Велика еміграція.

Конечність фізичної праці, щоб здобути засоби до життя, важкі труднощі в пристосуванні до нових обставин життя, незнання мови, розпорошення по всіх континентах світу, як також пригноблює почуття меншевартости, яке важким каменем налягло на душу нашого народу - усе те могло б викликати враження, що наша наука зовсім розбита.

Одначе дійсність це заперечує. Вона наче відроджується, оживає і то на всіх ділянках знання й атакує вже і чужі терени науки. Публікації наших науковців появляються не тільки українською, але і чужими мовами, видавані навіть американськими університетами.

Одначе мусимо собі ясно усвідомити, що належить розуміти під словом наука, наукова праця. І тут приходить мені на думку один дуже влучний науковий жарт: "Коли ти відпишеш від одного автора, то це буде плягіят, якщо ж від кількох, то це вже буде називатися науковою працею".

Бо в дійсності є загально поширений погляд, який з по-

*) Слово на сходах "Осередку Праці НТШ" дня 27. листопада 1957 р.

наттям науковця, наукової праці лучить певну і то досить високу кількість перестудіованих творів і деколи виглядає на перегони в кількості цитованих праць. Очевидно! Знання того, що вже в даній ділянці науки досягнуто, є кондіцією sine qua non і цього ніхто не перечить, та все ж таки воно не виповняє цілого поняття науковця, науки. Бо до цього належать і інші, і то не менш важливі чинники, а в першій мірі велика доза живого, допитливого, вдумливого духа, який вміє сконцентруватися, увійти в суть речі, вглибитися, а також поробити правильні висновки, вповні оправдані фактами, дійсністю. А це вже самостійна, творча праця і цього не дадуть жадні джерела, бо вони є чинником лише допоміжним, не творчим. Без цього дару людина не допровадить до нічого в науці. Бо дуже влучно сказано про Людвика XIV, який мав енциклопедичне знання: "Його голова це збірник неупорядкованого і непотрібного сміття".

До поняття науки належить ще дальший чинник, який також має велике значення. Є ним наукова інтуїція, яку навіть можемо назвати фантазією науковою, творчою.

Її потребує дослідник, щоб відчутти, в якому напрямі спрямувати свої дослідження, її потребує історик, щоб на основі джерел вжитися в досліджувану добу і відчутти її духа, бо ж у протилежному випадку його історія буде суха, без животворчого духа; її потребує і то конечно, політичний науковець і дослідник суспільного життя, її потребує лікар, щоб поставити правильну діагнозу і т.д.

То ж влучно каже визначний соціолог Вебер: "Без натхнення, без щасливої думки вчений залишається тільки добрим робітником" /Наука як фах, 1954 р./. Але й такої слави людина, як К.Г. Юнг, каже: "Einiges müssen wir auf Treu und Glauben annehmen und gelegentlich müssen wir sogar spekulieren". /Seeleprobleme der Gegenwart, Rascher & Co. A-G Verlag, Zürich, Stuttgart, Leipzig 1931/.

Одержаний матеріал мусить науковець оживити своїм питомим духом, надати питоменний зміст, я сказав би навіть: влити дещо національного духа, в якому він зріс і яким переповнена його психе. То ж наука в кожному народі має питоменні національні риси духа даного народу.

Не можна також поминути того моменту, про який висказується той міри мислитель, яким був Кант: "Niemals ist in der Welt etwas Grosses ausgerichtet worden ohne Enthusiasmus".

І ще одно питання: Кого ми вважаємо за науковця? Чи цю назву даємо тільки тим, які дали епохальний твір, які довершили наукове діло світового масштабу, які стали - хоч на час - авторитетом у світі науки? Чи можна відмовити права до цієї назви тій масі людей праці і знання, які своїми дрібними працями, своїми дрібними досягненнями і дослідженнями створили підложжя, на якому міг вирости епохальний, чи більшого масштабу твір науки? Бо ж усі винахідники, великі науковці, творці епох у своїх творах використали цілі маси дрібними зусиллями нагромадженого матеріалу, а їхня головна заслуга в тому, що вони той нагромаджений матеріал упорядкували, вияснили, відповідно доповнили та поробили ті глибокі висновки і заклучення, які все ж таки були б неможливі без відповідної під-

готовки у формі великої кількості тих дрібних, часто і невідомих праць. Очевидно не маю найменшого наміру применшувати заслуги світового масштабу людей науки, творців епох, та всі вони є виразниками своєї доби і тяжко відмовити наукових заслуг тим, які своїми дрібними, муравлиними працями підготували путь корифеям людської науки.

І як довго живе людина чи нарід, так довго житиме наука, хоч в ній будуть припливи і відпливи, хвилини підйому і зневіри.

Якщо в цьому світлі будемо розглядати питання нашої науки на чужині і ролю Наукового Товариства ім. Шевченка, то не буде даних до так великого песимізму. Бо ж наші науковці виказали великий запал, а навіть і посвяти, коли серед важких обставин усе ще такі працюють науково, а хоч обставини не дозволяють користуватися найновішими здобутками науки в даній ділянці і тримати руку на живчику, то все ж таки вони живо інтересуються своїми ділянками науки і продовжують працю в своїй ділянці, а навіть видають друком /Ватиканські Акти, Свята Софія, історія Церкви, проблеми унії, історія Папів і пр./ Чимало творів наших учених видають американські університети та різні інституції.

Не затратили наші науковці дару об'єктивного спостереження, здорової інтуїції та дару правильного заключування. Бо як довго живий нарід, так довго і живе його наука.

Не можна поминути і мемуаристики, цього неопціненого джерела для майбутніх наших істориків, джерела, яке авторитетно віддає духа нашої недавньої минувшини, якої ми були очними свідками, а в більшій чи меншій мірі співтворцями, джерела, яке пропадає безповоротно.

Обставина, що появляється маса творів проблематичної вартости, а то й зовсім безвартісних, які жирують на інстинктах мас, що наука пішла під диктат партії, не є виключним нашим привілеєм, бо від них невільний жаден нарід і жадна наука.

І певну дозу тенденційности має майже кожний твір навіть таких науковців як Тойнбі, Майнеке, Рандал і т.д., іде тільки про її границі.

Та це все хвороби, з яких наша наука може і повинна дуже скоро і легко вилікуватися.

Та що найважливіше! Наука це дуже ніжна рослина, яка вимагає відповідного клімату і ґрунту, в першій мірі національно-культурного. І якщо б ми тільки плекали той ґрунт і духове підсоння - нехай тільки мемуаристикою і компіляційними чи утривалючими працями, то вже виконаємо велике завдання, бо утривалимо джерело, з якого знову попливе жива струя науки, як також удержимо вдячне поле для наших наслідників, які вже виказують значні осяги на чужих університетах і вповні оправдують наші надії.

ФОЛКЛОРНИЙ МАТЕРІЯЛ У "РУСАЛЦІ ДНІСТРОВІЙ" *)

Невеликий збірник – альманах, що на нього складаються народні пісні, оригінальні поезії членів Руської Трійці, їхні статті на історичні, історично – побутові й культурні теми, вийшов друком у Будимі в грудні 1836 р., з датою 1837 р. Він став першим українським, справді народним літературним збірником тих українців, що в той час жили під Австрс-угорською імперією і двигалися до культурного відродження під впливом літературного відродження придніпрянських українців і культурного відродження західних і південних слов'ян.¹⁾ "Русалка Дністрова" має своїх предтеч не тільки в творчості придніпрянських письменників І.Котляревського, Є.Гребінки, Гр.Квітки-Основ'яненка і П.Артемовського-Гулака, що стали на базі народної мови і національної тематики, але також і в збірниках народних пісень М.Максимовича і чужинців, збирачів українського фолклорного матеріалу. З огляду на свій зміст "Русалка Дністрова" об'єднує одночасно і оригінальну літературну продукцію Маркіяна Шашкевича, Якова Головацького та Івана Вагилевича з фолклором, зібраним ними в різних околицях Галичини й Закарпаття і теоретичними статтями на фолклорні, літературні й історичні теми.

Коли взяти до уваги стан літературної продукції галицьких українців у першій половині ХІХ ст., то "Русалка Дністрова" була справжнім революційним твором, що прогнав "мраки тьмаві" з поля нашого кволого, шойно в зародках культурного життя – в обставинах, серед яких появився цей збірник. Упорядники й автори "Русалки Дністрової", усвідомивши собі вагу і значення народної мови в народній літературі, йшли послідовно до наміченої мети, щоб двигнути західних українців і відродити серед них літературне життя. Справжнім мотором у цьому відродженні став Маркіян Шашкевич.

Особисте нещастя Шашкевича – усунення його з Духовної Семінарії у Львові як студента т.зв. філософії – спричинило його дослідно-студії над відродженням слов'янських народів, а також звернуло увагу на зацікавлення деяких поляків і росіян українською народною піснею саме в той час, коли в Європі стали інтенсивно розвиватися етнографічні праці і збирання фолклорних матеріалів. Шашкевич читав і збирав у бібліотеці Оссолінських у Львові відомості про літературне відродження чехів, поляків і сербів та спостерігав зацікавлення поляків українською народною піснею. Перший із цих поляків був Адам Чарноцький, звісний під прибраним ім'ям Zorian Dołęga-Chodakowski, що під кінець ХVІІІ і на початку ХІХ. ст. перемандрував не тільки польські етнографічні землі, але також і майже цілу Україну. У своїй праці п.з."O Słowian-szczyźnie przed chrześcijaństwem"/1818/ та періодичному журналі "Świczenia naukowe", /Крем'янець 1818, т.ІІ./ згадує

*) Доповідь зачитана на Науковій Конференції "Осередку Праці НТШ" дня 4 травня 1958.

він про те, що в українських місцевостях збереглося більше старих пісень, ніж у польських, тому що в українців є більшу любови до народної словесности. В його збірнику народних пісень були крім польських також українські з Галичини, Волині, Полтавщини; між ними були обрядові - весільні і заклинальні.

В 1819 р. польських етнограф, що скрився під псевдонімом Лях Ширма, видрукував в одному польському журналі дві українські думи з польським перекладом.²⁾

В 1821 р. професор львівського університету Hüttner видрукував німецькою мовою в альманасі-календарі п.з. "Pielgrzym lwowski" статтю п.з. "Volkslieder" про значення народних пісень для характеристики душі й почувань простолюда і народу взагалі, про поставання їх та особливо про вартість історичних пісень. Для прикладу й заохоти до збирання народних пісень видрукувано в цьому збірнику крім польських пісень дві українські: "Ой, не ходи, Грицю", та "Козак коня напував" і додано до них гарний німецький переклад.

В 1823 р. в тому ж альманасі "Pielgrzym lwowski" друкує Денис Зубрицький статтю про народні пісні. Цю статтю, в якій Зубрицький дорікає українцям брак зацікавлення народними піснями, передруковано в російському журналі "Вестник Европы" ч. II за 1827 рік та поміщено в ній пісню "Ой, не ходи, Грицю".

Польський поміщик Вацлав Залеський, що народився в галицько-українському селі і змалку жив серед українських селян та полюбив українські народні пісні, якими вколисували його до сну в часі його дитинства, став також збирати народні пісні та просив своїх знайомих і приятелів допомогти йому в цьому ділі. Зібравши таким способом достатню кількість пісень, між іншим також від Я. Головацького, опрацював і видав їх під псевдонімом "Wasław z Oleska"³⁾ Цей збірник, на думку О. Огоновського, мав таке саме значення для українців у Галичині, що збірник М. Максимовича на Придніпрянщині.⁴⁾

В передмові до цього збірника Вацлав з Олеська звертає спеціально увагу на Зоріяна Доленгу-Ходаковського, як методика збирання народних пісень. За твердженням Я. Головацького Залеський "перший і єдиний із поляків оцінив народні пісні руських галичан і щодо поетичної вартости признав їх вищими від пісень польського народу."⁵⁾ Зі збірки Вацлава з Олеська М. Максимович передрукував у своєму збірнику з 1834 р. дві галицькі пісні "Чорна рілля ізорана," та "А що у тій Чорногорі за вороні коні"⁶⁾

Крім названих збірників вивчав теж Шашкевич твори польського поета-віршописа Тимка Падурри, що, як уроженець східної України, захоплювався її минулим та її усною словесністю і став писати вірші українською мовою /але польськи літерами/ на лад української народної поезії; через те в свій час був він популярним поетом серед українського суспільства, головню в Галичині в священничих і міщанських домах. Про нього згадує І. Вагилевич: "Тимко Падурра знакомитий поет. Поезії его вийшли під написом "Українки" /Варшава 1834/. Суть то очаровательні воспоминання із старого бити України, з гомоном всіх чутій молодецтва і дівочтва; досить будет набилити: "Вісляр і Гандзя" з Самари."⁷⁾

Працюючи в бібліотеці Оссолінських у Львові, Шашкевич

попав уперше на збірник народних пісень Івана Прача⁸⁾ в якому було 16 дуже цінних українських народних пісень, як "Їхав козак за Дунай", "В славнім городі Переяславі", "Ой, кряче, кряче да чорненський ворон" та ін. Ці пісні зробили сильне враження на Шашкевича і його приятелів. Та куди більше враження зробила на них передмова до першого видання збірника Максимовича, в якій він говорить, що вже починає здійснюватися бажання, щоб постала чисто українська поезія.

Такі слова заохотили молодих ентузіастів і до збирання народних пісень і до творення власних, щоб збагатити українську літературу. Живим прикладом захоплення народною піснею був для них згадуваний Зоріян Доленга-Ходаковський, а його праця про передхристиянську слов'янщину заохотила їх скласти власну програму етнографічних праць по селах і містах. Вони не могли виконати такої широкої програми, що межувала з історією та археологією і переходила їхні сили. Але члени Руської Трійці зорганізували гурт прихильників у тій ділянці не тільки з-посеред богословів /Микола Устиянович, Рудольф Мох, Михайло Козакевич, Антін Могилянський/, але також і світських /Григорій Ількевич, Микола Верещинський, Михайло Білинський, Михайло Мінчакевич т.ін./ . Вони зблизилися теж до Вацлава з Олеська та Ігната /Жеготи/ Павлі, що пізніше в своїх збірниках покористувалися словесними записами наших фольклористів.

Члени Руської Трійці перемандрували різні околиці і частини Галичини і позаписували там народні пісні. Шашкевич перемандрував Золочівщину і Бережанщину, Яків Головацький, що записував пісні від товаришів ще в гімназії, перемандрував після майже цілу Галичину й Закарпаття, Іван Вагилевич - Стрийщину, Станиславівщину, Чортківщину і Золочівщину, Григорій Ількевич - Коломиїщину і Городенщину, Іван Білинський - Бережанщину, Маркил Кульчицький - Стрийщину, Кирило Блонський - Станиславівщину.

В збірнику "Русалка Дністровая" помістили її упорядники й редактори далеко не всі пісні, ними зібрані. Деякі з цих пісень, зібраних Я. Головацьким, використав для свого збірника Вацлав з Олеська, а всі інші пісні, зібрані гуртком Руської Трійці, і ті, що ввійшли в "Русалку Дністрову", видав пізніше Я. Головацький у своїй чотиротомовій збірці галицьких народних пісень.⁹⁾

Як видно з укладу і змісту "Русалки Дністрової", упорядники й видавці її вважали фольклорний матеріал за найважливіший. В їхньому пляні народні пісні стали основою альманаха. Оригінальні твори членів Руської Трійці та їхні статті на літературні, фольклорні й історично культурні теми стоять на другому місці.

Розділ п.з. "Пісні народні" найбільший кількісно. Попереджений він вступною статтю І. Вагилевича п.н. "Передговор к народним руским пісням" /стор. IX-XX,^{*}/ містить оригінальні українські народні пісні на дальших сторінках: 1-58. Окремо поміщено переклади сербських і чеських народних пісень /стор. 103 - 112/. На стор. 115-120 видрукувано три історичні пісні, взяті з старого рукопису, із вступним поясненням М. Шашкевича п.з. "Старина".

*) Залишаю в цитатах оригінальну мову авторів, тільки зміною правопису.

У цьому "Передговорі" Далибора*) Вагилевича, що є частиною його ширшої розправи, подано інформації про старовинність українських народних пісень - їхнє поставання ще в передхристиянських часах: "Гори як велити, ріки як сяни, Славляндина вколо Білим-богом стерегли сидий передвік, злучали русинів і серед нападів ворожих були засіком народа, нечим /тому то - В.Л./ їх так часто в піснях поминают і величают. Святая Русь була селом /= місцем поселення - В.Л./ райских птиць і диків; ясні небеса одівали ю чистою опанчею, мір /світ - В.Л./ віддихав любовію - руський нарід був великим і величавим, порозумів, обняв природу, чтив і до серця ю пригортав, і був мир і гаразд і любов взаїмна. - Сюди належат небиличні і обрядові пісні /побутові й обрядові - В.Л./" 10) Далі Вагилевич переглядає тематику українських народних пісень. На перше місце ставить історичні: "зелізніі полки носадми орали море руськоє - нечим в обрядових піснях так много згадок о князях, княгинях, о боярах, о едамашках, о ковальчиках, що золото кукть і о інших ремісничках, которих у великій чести мали." 11) Татарські напади, палення українських осель, руйнування української культури, героїчна оборона й відсіч нашого народу, це - по словам І. Вагилевича - тема наших давніх історичних, лицарських пісень. В них підкреслено воєнного духа й завзяття наших предків. Ще сильніше виявилися ці атрибути в думках із козацьких часів.

До того роду пісень історичних треба зачислити дві історичні пісні подані М.Шашкевичем із рукопису. 12)

Інший характер мають думки. Вагилевич називає їх "пісні жіноцькі". Це на його думку ліричні поезії: "Думки /пісні жіноцькі/ провівають буйною гарністю, із зажегненими чувствами, пов'язаними з журбою і тугою. Дівочі чувства стеляться в них крещачим барвінком, крутая рутка узеленяє терновії вінці страсти, дивная боротьба з невідмінним присудом просколюється в них. - Обмана козаків, лихая падь /--нещастя В.Л./, що милого забрала, злидні, що го побили, або смерть, що го загорнула, розсерджує дівичю, що ся цілою душею влюбила, обгортає розпукою, серце зайшлоє кривлею ние, сама розбивається о камінь, під землею западає, під воду йде. Обманена - ли зрадливим козаком /ледінем, молодцем/ заметує го жаркими клятвами, або, не вдачись в тугу і розпуку, надіється прикликати го назад, скаче в городець, копає зілля, що під білим каменем росте, чарує молодця, котрий наглум прилітає, і стається добродушною посмішкою милої, що ся его наворотом радує". 13)

До ліричних пісень /т.зв. жіноцьких/ зачисляє І.Вагилевич пісні обрядові. "В сих не той смуток і горость, що в думках. Півці ними забувають зелізноє життя і проливають повними чувствами. Там видиться інший світ; на чудних крилах летить гадка в передвік, любая свободна нетямка огортає душу, в них являється русин істинним славляном, не любуючим собі в борбі, лише в тихенькім домашнім гаразді. На всякоє веремне года суть обряди, суть пісні: воскреслая весна, наступає літо, обжинки, кінець всім роботам і інші". 14)

Вагилевич відмічує, що переважно співають цих пісень у супроводі танків - хороходів, які своїм музичним тактом і тоном різняться від інших пісень /коршемних/. Ці обрядові пісні, на його думку, походять з передхристиянських часів і відтворюють

*) Далибор це прибрале ім'я Івана Вагилевича, так як Руслан - Маркіяна Шашкевича, а Ярослав - Якова Головацького.

релігійний світогляд наших поганських предків. Це коляди /звані також громадськими піснями/, щедрівки, гагілки /гаївки, веснівки/, русалки /троїцькі пісні/, купальні, ладкання. "У ладканьох проколюється також туга, лиш не такого зарубу /характеру - В.Л./, як в думках, жаль за родиною, за зільничком, за вінцем дівочим, лякаючися лихого свекра, тулить надія щастя, мажчого настати за любимим. Із сего огляду передом ідуть сиротинські пісні." 15)

Оригінальні народні пісні укладено в "Русалці Дністровій" за їх змістом та описом, поданим у передньому слові І. Вагилевича. Перша частина то "думи і думки" /стор 1 - 35/, друга - "обрядові пісні" /36 - 58/. При тому при деяких піснях подано місце походження. На початку перед думами ставлять упорядники мотто, взяте з поезій польського поета т.зв. "української школи" в польській літературі, Йосипа Богдана Залеского:

Co się stało!
Gdzie to naszych dum połowa?
Zaporozskich dziś tak mało!
A miłosna ta lubowa:
O trzech zorzach, trzech krynicach,
Siedmiu wodzach, stu dziewicach,
Rzekł byś, że te dumy z laty
Przenuciwszy błogie chwile,
Przenuciwszy smutne straty,
Z ludźmi głuchną gdzieś w mogile!

Це мотто відразу впроваджує читача в сумовитий настрій і збуджує жаль за давніми козацькими часами, за піснями, що звеличували козаччину, а тепер пішли в забуття. Тому, зібравши серед народу багато пісень, наші упорядники - члени Руської Трійці - запізнають нас із змістом цих історичних пісень.

Пісень чисто історичного змісту в "Русалці Дністровій" 9. Сюди належать дві історичні пісні взяті з старого рукопису в розділі, поданому Шашкевичем п.з. "Старина" /стор. 115 - 120/. В історичних піснях знаходимо розповіді про героїчні бої в минулому і про минулий побут. А саме: брат Роман продав туркам свою сестру і спричинив її самогубство /тут відгук прадавніх звичаїв - продавання дівчини//пісня 1./ Дівчина, що попала в неволю і стала дружиною турецького вельможі, несвідомо зневажає рідну матір, що теж по роках дісталася до турецької неволі/2/. Козак - очайдух Коновченко гине в поході в наслідок прокляття матері/4/, ледачий козак Нетяга/5/, Козак - лицар Морозенко/6/, недоля дівчат - полонянок у татарському ясірі/11 - "Коли турки воювали, білу челядь забирали"/, журба й туга гетьмана з приводу смерті його брата /15/.

В інших піснях цієї групи стоїть на першому місці пісня про Довбуша і його смерть від зрадливої кулі Дзвінчиного чоловіка/3/, про злу свекруху і про недобру матір, що позбавляють життя своїх невісток/7, 10/, про зрадливу жінку/12/, двобій за дівчину/9/, причарування хлопця дівчиною/14/, нещасливе подружжя/8, 13/, про ширю любов доньки до матері/16/, про силуване подружжя і смерть присилуваних/17/, про смерть удовиноного сина і невірну суджену/18/, та про вірне кохання козака й дівчи-

ни /19/.

В цій групі пісень є теж коротка пісня про Діброву, що тричі в рік змінює свій одяг:

Ой, дуброво, дубровонько!
Ти доброго пана маєш,
Що ся в однім року
Трома барви приодіваєш,
Одна барва зелененька,
Всему світу миленька,
Друга барва жовтенька,
Всему світу сумненька.
Третя барва біленька,
Всему світу студененька.

Це той сам мотив, у пізній творчості Шевченка:

"Ой, дуброво, темний гаю,
Тебе одягає тричі на рік ...
Багатого собі батька маєш!"

Остання пісня в групі I. /Думи і думки/, не нумерована, /21-ша /то "леліяльна пісня" /колискова/: "Ой, ходить сон Коло вікон, А Дрімота Коло плота;"

Притримуючися панівної в першій половині XIX ст. еписо-вої методи етнографічних дослідів, члени Руської Трійці не подали в "Русалці Дністровій" місця запису історично-побутових пісень. Тільки при 10-ій пісні про воїна Кременюшку /стор. 25/ подано нотку про подібний мотив у першому збірнику народних пісень М. Максимовича /1827/ у пісні п.з. "Злая мать".

Натомість у відділі обрядових пісень зазначено місце їх походження чи радше записання, а саме: А. Колядки. - Від Калуша зібрав Д. Вагилевич. Є тут 7 старовинних колядок, що походженням сягають дохристиянських і християнських часів і татарських нападів. Тут знаходимо поганські мотиви культу сил природи, забарвлені християнським елементом, легендарний мотив про будівництво парубком церкви з допомогою коня /4/, про лицарські походи в чужі землі і героїзм воїнів - провідників /5/, про оборону й визволення молодцем Підгір'я від татар і турків та впорядкування ним околиці Підгір'я /2/, про домашні достатки - багатства, про залицяння і сватання дівчини /1,7/, В обох останніх колядках згадка про Дунай /вітри піввали сплетений дівчиною вінок і кинули його на Дунай, де зловили його три молодці - рибалки/ і про прилітання райських пташок до саду, що його стереже дівчина, вказує на старовинність мотиву. 16)

Гайліки, зібрані в околиці Золочева /тільки 3/. В них знаходимо стародавні мотиви про сватання дівчини /"Воротар". 1 - Княжі часи/, про невдачне залицяння до дівчини молодця Данчика - Білоданчика /2/, про перехвалки - залицяння дівчат і хлопців /3/.

Ладкання /21 весільна пісня/, зібрані в околиці Перемишля /пісні: 1, 2, 3/, Стрия /4, 5, 6, 7, 8, 9/, Бережан /10, 11, 12, 13/, Коломиї /14, 15, 16, 17, 18/, Золочева /19, 20, 21/, подають картини весільної драматичної дії, що починається вінкуплетинами. Брат розплітає косу своїй сестрі - княгині, яка назбирала в городі барвінку на вінок; мати жалусе за своєю ди-

тиною, що залишає її дім /1/. Подібно і в 8-ій пісні згадується про збирання барвінку та жаль матері за віддамою з її дому донею. В кількох піснях оспівується дівочу красу при вінкоплетинах /2, 11, 13, 20/. Тут звичайно дівоча краса прирівнюється до калини, а хрещатий барвінок символізує щастя молодих. Зокрема згадується дівчину сироту, що про її долю просять Бога у небі її батько /3/ і мати /5/. Далі описаний "воєнний похід" молодого з боярами /4/, відгадування та віщування майбутньої важкої долі молодой в домі свекрів. Молода - княгиня немов лякається нового співжиття з ріднею свого чоловіка, бо буцім то її рідна мати не навчила її всяких хатніх і хазяйських робіт /6, 7, 17/. Опісля описується саджання молодой на посаг /10/, печення короваю з добірної пшеничної муки /9/, збирання його деревцем /15/, виїзд до молодой в неділю /12/, народження молодой вінцем /16/, наряджування молодой переміткою /18/, весільний похід і від'їзд з преданами /21/.

В надрукованих у "Русалці Дністровій" піснях знаходимо не тільки тематику, зв'язану з західноукраїнською територією, але й мотиви, знані на цілій території України. Цей факт підтверджує погляд членів Руської Трійці на вагу й значення на рідній пісні як виразниці соборності українського народу, дарма що розділеного між окупантів. Підтверджує це теж і форма народних пісень, спільна цілій українській території.

Крім оригінальних українських народних пісень видруковано в "Русалці Дністровій" сербські і чеські народні пісні, а саме: з сербських 6 у перекладі М. Шашкевича і дві в перекладі Я. Головацького та 4 чеські з "Короледворського рукопису" в перекладі М. Шашкевича. Це переважно любовні пісні, в яких відбита одна з прикметних рис двох слов'янських народів - романтика - любов. Тільки різнить їх національний кольорит. Любовний мотив - любов дівчини, представлена в формі запитів, виявляється в тому, що вона ставляє любов милого понад ширину моря, простірність поля, швидкість коня, вартість рідного брата; або дівчина дарує милому рожу на знак гарячої любови, дівчина причаровує милого, то знов дівчина вибирає на чоловіка вбогого молодого хлопця замість багатого, але старого, тощо. Представлена теж вірна любов двоїх молодих навіть після смерті: вони обоє держаться за руки навіть у могилі. До любовних мотивів належатиме також жаль постарілого парубка за змарнованим через безженство життям.

В перекладених чеських піснях знаходимо також любовні мотиви побіч героїчних - лицарських. Тут самотність дівчини символізована зозулею та одноманітним лісом, а героїзм і відвага молодця - лицаря дубом.

Сербські і чеські народні пісні були для наших перекладачів близькі і змістом і тоном, що відбивається в побуті обох названих народів. Епоха романтизму сприяла доборові пісень, а близькість мовних, стилістичних і ритмічних признаков дала нашим перекладачам змогу передати духа двох інших націй своєю рідною поетичною мовою.

Побіч справжнього фольклорного матеріялу в "Русалці Дністровій" є також фольклорні елементи в оригінальних поезіях усіх трьох членів Руської Трійці.

У своїх поезіях з любовною тематикою наслідуює Шашкевич народні пісні, колись люблені і співані в наших домах. Ось напр.

Певій вітре, вітросеньку,
Там, де тужить мила,
Нехай несуть там пісеньку
Твої легкі крила.

Най не плаче, най не тужить,
Вже час ся зближає:
Прийде милий, приголубить
І з нев ся звінчає.

Без сильних поривів, без різких - виразних акцентів, щиро й невибагливо виливається з-під поетового пера, немов з уст народного співака, ця пісня любови, завершена надією одруження.

Виплекана на народній поезії, але вже на власну нуту настроєна Шашкевичева "Думка" з прегарною, бадьорою кінцевою строфою:

Най радощі мому сердцю,
Най надія грає,
Най ми доля веселенька
Птичкою співає.

Так само, немов сільська дівчина, що пішла в чужую сторонуньку, описує поет своє рідне Підлистя:

Шуми вітре, шуми буйний,
На ліси, на гори,
Мож журну неси думку
На підлиські двори.

Там спочинеш, моя думко,
В зеленій соснині,
Журбу збудеш, потішишся
У лихий годині.

В поемі "Погоня" застосовує Шашкевич улюблену в народній пісні стилістичну форму запиту:

Чи те сєкіл пташку жєме?
Чи те буря хмару несе?
Чи люта джума летить?
Ні!... То козак конем садить!...

Вплив народної творчости слідний і в інших поезіях М. Шашкевича, а навіть і в його оповіданні - казці "Олена" /описи страхіть, прочування, повіря, духи, чари, опришки тощо/ та в "Псалмах Русланових".

Такий сам вплив мала народня творчість і на Я. Головацького та І. Вагилевича. Тут бачимо паралельність картин з природи і людських почувань або дій, напр. Я. Головацький:

Попід гайом зелененьким
Чиста річка тече,
На яворі зелененькім
Соловій щєбече.

Або:
Закувала зазуленька
В гаю, в середині,
Аж ся стало страшно, сумно
Молодій дівчині.

З а м і т к и

- 1) Русалка Дністровая. *Ruthenische Volkslieder*. У Будимѣ. Письмом Корол. Всеучилища Пештанского. 1837. XX+133+3 непаг. стор.
- 2) Н.П. Дашкевичъ: Отзыв о сочиненіи г.Петрова: "Очерки исторіи украинской литературы XIX столѣтія. Отчетъ о двадцать-девятомъ присужденіи наградъ графа Уварова. СПетербургъ 1884. Стор. 159.
- 3) *Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego. Zebrał i wydał Wacław z Oléska. We Lwowie, 1833.*
- 4) М. Максимовичъ: Малороссійскія пѣсни. Москва 1827.
- 5) Русский Вѣстникъ, 1886, № 11. стор. 325.
- 6) М. Максимовичъ: Украинскія народныя пѣсни. Москва 1834. стор. 154-56, 173. Вацлав з Олеська: *Pieśni polskie i ruskie ludu Galicyjskiego*, стор. 79-81.
- 7) Н.П. Дашкевичъ: Отзывъ стор. 192.
- 8) И. Прачь: Собрание русскихъ народныхъ пѣсенъ... СПетербургъ 1815.
- 9) Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси. Собралъ и составилъ Я.О. Головацкій. ТТ. I, II, III-1, III-2, Москва 1878 і д.
- 10) Русалка Дністровая, стор. X.
- 11) там же, XII.
- 12) там же, стор. 115-119.
- 13) Русалка Дністровая, стор. XVI.
- 14) там же, стор. XVII.
- 15) там же, стор. XIX-XX.
- 16) При останній колядці подано на стор. 42. нотку: Приміри: Пѣсни малороссійскія; изд. Мих. Максимовичъ. Москва 1827.